

RECENSIONS

BARCELÓ I CRESPI, Maria; ENSENYAT I PUJOL, Gabriel: *Flandes i la Mallorca Medieval a través dels Pont (segles XV i XVI)*, Palma, Documenta Balear, 2019, 257 p.

Victòria A. Burguera i Puigserver

Universitat de les Illes Balears-IMF-CSIC Barcelona

La nova publicació de Barceló i Ensenyat se centra, aquesta vegada, en proporcionar una particular perspectiva de la ja coneguda i diversament estudiada vessant mercantil de l'illa de Mallorca a la baixa edat mitjana. Els lligams entre l'illa i les llunyanes terres de Flandes s'estableixen a partir de l'anàlisi de diverses sèries documentals que exemplifiquen aquests contactes i engloben, d'una manera o altra, diferents membres de la família Pont, una de les nissagues de mercaders mallorquins més emblemàtiques i representatives dels negocis atlàntico-mediterranis de la tardor medieval. El llibre, així, es divideix en diverses parts, que proporcionen un triple enfocament i enriqueixen, sens dubte, la consideració global d'aquelles relacions comercials.

Una primera via d'anàlisi l'enceta l'atenció envers una destacable varietat d'objectes flamencs presents a Mallorca –alguns dels quals encara resseguibles fins avui dia–, importats durant els segles XV i XVI. Les imatges d'alguns d'ells s'incorporen en les pàgines centrals de la present edició, com a part del recull fotogràfic que acompanya i emmarca la recerca. Entre aquests, es poden trobar peces de mobiliari, estris d'ús domèstic, teixits, però també objectes decoratius i tota una sèrie de matèries primeres. La cultura material és, en aquest cas, la que actua de pont entre Mallorca i Flandes i permet recórrer les passes dels que mantingueren aquests contactes durant els segles a cavall entre l'edat mitjana i la modernitat. Un segon estudi mereixen les vides d'alguns dels membres de la família Pont, reconstruïdes per mitjà del rastre documental d'alguns episodis biogràfics. Aquests permeten, a la vegada, una reconstrucció genealògica que, simplificada gràcies a uns gràfics que s'incorporen al final de llibre, es remunta fins a quatre generacions. Els llaços generacionals ratifiquen la transmissió de la dedicació professional a través de l'herència directa, de pares a fills: des d'Huguet Pont al seu renet Jordi Pont i Gual, amb el qual sembla extingir-se la cadena successòria de l'ocupació mercantil. La preservació d'un cert estatus social sobresurt també de les unions matrimonials amb famílies dedicades a la mateixa branca comercial i envoltades d'una opulència destacable, com els Espanyol,

amb el matrimoni entre Jordi Pont i Sala i Agnès Espanyol i Pacs, filla de Pere Espanyol, mercader i ciutadà de Mallorca, i germana d'Esperandeu Espanyol, una de les persones culturalment més destacables de la Mallorca baixmedieval.

Aquestes dues primeres parts del llibre van succeïdes d'unes conclusions que busquen reforçar el sentit unitari de l'obra abans de donar pas a un tercer estudi del tot diferenciat. Com a colofó, els dos autors opten per l'edició, anàlisi i contextualització de tres reculls documentals inèdits de categoria diversa, corresponents a Jordi Pont i Sala i al seu net, Jordi Pont i Gual. En primer lloc, un llibre de comptes personal del primer, en el qual anotà, a l'estil de dietari, totes les despeses a les quals hagué de fer front durant un dels seus viatges de Mallorca a terres flamenques. Es tracta d'una font peculiar, que permet conèixer alguns dels aspectes més mundans de la vida a bord d'un vaixell comercial, les despeses més modestes, de caràcter domèstic, allunyades de les grans transaccions dels seus negocis. Aquesta font, publicada parcialment en el *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* per Josep Ramis d'Ayreflor, no s'havia tornat localitzar fins el moment de la recent troballa per part dels autors en qüestió a l'Arxiu General del Consell de Mallorca. El segon recull, en canvi, consta d'un epistolari format per 13 cartes privades que contenen la correspondència de Jordi Pont i Gual amb Antoni de Puigdorfila i misser Posso pel que fa a un litigi entre diversos membres de la família Puigdorfila. La disputa, situada a la primera meitat del segle XVI, gira a l'entorn de la renúncia d'Anna Maria Puigdorfila, neboda de Jordi Pont i Gual per part de la seva esposa, Margalida Vallobar i Vivot, a seguir formant part de la comunitat de monges del Puig de Pollença i les conseqüències d'aquella decisió en la distribució de l'herència familiar. Després d'acordar unes condicions de renúncia amb les monges del Puig, les cartes en qüestió aborden la controvèrsia amb la pròpia família, en la qual Jordi Pont i Antoni de Puigdorfila recolzen a la seva neboda Anna Maria de front a la segona dona del seu pare. Per acabar, la tercera edició és la d'un breu i curiós dietari del mateix Jordi Pont i Gual, en el qual el mercader apuntà una sèrie d'informacions privades, com les dates d'esdeveniments familiars que ell considerava importants, sobretot matrimonis i naixements; testimonis del tot inusitats en aquests tipus de registres.

Més enllà de la particularitat dels documents editats i de les diverses perspectives que ofereixen per a l'estudi dels mercaders Pont, l'edició del llibre inclou una sèrie d'imatges que donen visibilitat a les connexions entre l'illa mallorquina i Flandes, així com a la presència a Mallorca de la important família Pont. Entre elles, les d'alguns objectes d'època medieval provinents de Flandes i encara avui dia conservats a Mallorca; les de les propietats i els escuts dels Pont o, fins i tot, les d'alguns fragments dels manuscrits analitzats en la present obra.

Els dos autors no només compleixen amb l'objectiu d'aprofundir, un cop més, en les destacables connexions comercials del regne de Mallorca baixmedieval, sinó que demostren que l'estudi de la recurrent activitat mercantil no s'esgota en els afers purament econòmics o en la descripció dels objectes transportats. La cultura material o el recurs a determinats aspectes de la vida quotidiana dels mateixos mercaders es converteixen en conseqüència i reflex d'uns contactes amb territoris llunyans que transcendeixen del negoci particular per impregnar, de manera més o menys intensa, la realitat diària d'una terra insular, però en absolut aïllada. Gran part de l'originalitat de l'obra rau en l'elecció de les fonts d'estudi, que determina el peculiar enfocament. Les elegides, no obstant, no esgoten l'anàlisi dels múltiples lligams possibles entre Mallorca i Flandes, sinó que n'ofereixen només una part. Des d'aquest punt de vista, la utilitat de l'estudi de Barceló i Ensenyat va més enllà de les

seves conclusions en aportar, directa –a través de la transcripció i edició de documents– i indirectament –per esment d'altres fonts inèdites que requeririen d'un estudi més extens–, material quantitativa i qualitativament suficient com per marcar l'inici de futures investigacions sobre la temàtica. Alhora, l'especialització de tots dos autors permeten un doble estudi, en contingut i en forma; o dit d'una altra manera: l'obra comprèn el marc historicocultural dels esdeveniments que contenen les fonts, però sense oblidar l'interès que la pròpia escriptura té des del punt de vista filològic, arran de la insòlita pervivència de documents de caràcter privat i sense voluntat literària pertanyents la baixa edat mitjana.

En definitiva, consider un encert la iniciativa dels dos catedràtics de la Universitat de les Illes Balears d'estudiar i donar forma conjunta a una sèrie de diverses fonts que exemplifiquen els vincles de Mallorca amb el món atlàntic i, en concret, amb terres flamenques, i que permeten, a la vegada, endinsar-se en l'estudi particular d'una de les famílies de mercaders que garantiren aquests contactes, com és la dels mallorquins Pont.

BARCELÓ CRESPI, Maria: *Davant la mort. Els rituals medievals a la ciutat de Mallorca (s. XV)*, Palma, Leonard Muntaner Editor, 2019, 312 p.

Gabriel Ensenyat Pujol

Universitat de les Illes Balears

Les actituds davant la mort, com tants altres temes, varen romandre com una qüestió gairebé marginal dins la historiografia europea fins pràcticament els anys setanta del segle passat, quan l'anomenada història social va introduir aquesta temàtica, a partir de l'epicentre francès propulsor de la nova història. La idea central partia de la base que la mort havia tengut al llarg del temps un paper essencial en la configuració de les formes de convivència social. És a dir, que tenia una funció històrica, com posaren de manifest els estudis pioners de Philippe Ariès, sobretot.

A Mallorca han hagut de passar cinc dècades per tenir un estudi d'aquestes característiques, quant a l'abast de la temàtica a escala illenca. Fins ara només n'havien fet al·lusions algunes publicacions molt puntuals o bé d'altres de manera més o menys col·lateral. Val a dir, però, que a casa nostra, encara que amb retard, l'accés a la matèria, a través del llibre que ressenyam, ha tengut lloc per la porta gran. I això ha estat possible tant pel que fa a l'aspecte quantitatiu com al qualitatiu de l'obra. Quantitatiu perquè l'abast documental en què es basa l'estudi és ingent. La feina de recollida de dades és molt més que remarcable, amb un buidat sistemàtic de la documentació susceptible de proporcionar la informació que hom cercava –els protocols notariais en primer lloc–, el qual denota una dedicació d'anys a la recerca, sense plànyer el temps i els esforços que la tasca requereix.